
LEKSIKOGRAFOVI ZAPISKI O KORPUSNEM SLOVARJU

V prispevku skušamo izpostaviti nekatere zahtevnejše probleme in vprašanja, s katerimi se srečujemo pri izdelavi enojezičnega slovarja. Ker tukajšnja analiza ne more biti dovolj izčrpna, pa tudi ne dovolj poglobljena, delimo opažanja, uvedena s preliminarnimi opombami, v dva osnovna sklopa (I in II). V prvem delu (I, 2–4) predstavimo s primeri in komentarji opremljeno analizo korpusnega gradiva (zasnovano na češčini), ki je podlaga za izdelavo leksikalnega profila določene besede, v drugem delu (II, 5–8) pa, navezujoč se na prej povedano, komentiramo zbir nekaterih osnovnih vidikov in načel slovaropisnega procesa. Relevantni viri za glavnino izpostavljenih točk so navedeni na koncu prispevka med literaturo.

Ključne besede: sestavljanje slovarja, korpusni podatki, metodologija

Uvodna pojasnila

Pred začetkom slovaropisnega procesa je potrebno sprejeti vrsto odločitev, ki določajo osnovna pravila slovaropisnega procesa. Nekateri izmed njih so preproste, druge težje. V nadaljevanju bomo našli najbolj ključne.

Najprej moramo natančno določiti (a) **gradivne vire**. Primarni vir bo najverjetneje obsežen in uravnotežen (reprezentativni) korpus besedil, običajno pa določimo še sekundarne vire – če jih potrebujemo in so nam na voljo. Pri tem moramo biti previdni zlasti pri uporabi interneta, saj je le redko tako uporaben, kot se pogosto predpostavlja.

Nadalje mora biti jasno, (b) za kakšen **tip slovarja** gre. Predpostavljamo, da gre za slovar, ki bo med drugim označen kot *enojezični, obsežen, sinhroni, reprezentativni, opisovalni* (in ne *predpisovalni*). S tem povezana – ne nujno od tega odvisna, vendar koristna – je odločitev o (c) **ciljnih uporabnikih**, kot so na primer splošni, specializirani uporabniki itd. Z upoštevanjem slabosti obstoječih slovarjev in izhajajoč iz prednosti korpusnega pristopa je pomembna tudi odločitev o (d) **poglavitnih smernicah in izbrani usmeritvi** slovarja, ki mora biti vključena v slovarski proces na vseh nivojih. S tem povezane odločitve morajo izpostaviti tri osnovne vidike: *sintagmatiko, rabo in kontekst*. Zadnje predpostavlja tudi upoštevanje relevantnih jezikovnih oziroma leksikalnih *variant (variantnih oblik)* – tj. jezikovna dejstva, ki jih jezikovni »normativisti« in kodifikatorji pogosto podcenjujejo in imajo do njih odklonilen odnos.

Nekaj pozornosti je treba nameniti tudi **programski opremi**, pri čemer je danes med verjetnejšimi izbirami slovarski vmesnik *TshwaneLex*. Pri izbiri programa za urejanje slovarskih vsebin moramo razmisliti o možnosti ponovne uporabe, razširitvah, preoblikovanju, možnosti dodatnih izdelkov itd.

I. DEL

1 Podatki in njihova obdelava

Cilj vsakega slovarja je oziroma bi morala biti realna odslikava *pomena* besed, sodobni slovarji pa vključujejo tudi podatke o njihovi *rabi*, kar omogočajo sodobni korpusni podatki. Slovar velikega obsega bi moral te podatke upoštevati v največji možni meri, kar bi pomenilo, da je v osnovi rezultat popolnega korpusnega pristopa. Eden izmed sicer številnih sodobnih problemov, ki pa je resnično nov in pomemben, je soočanje leksikografov z ogromno količino podatkov, ki še pred nekaj leti ni bila na voljo. Danes še vedno iščemo najboljše načine in metode za obvladovanje teh podatkov. Posebni in vedno aktualni so problemi prepoznavanja pomena korpusnih pojavnic, razbijanja pomena v obvladljive enote, medsebojna pomenska razmerja ter (eleganten in učinkovit) opis. Upam, da bo z analizo ene same leme mogoče nakazati ključne probleme opisa in razlage pomena. Razlike med tradicionalnim in korpusnim pristopom so najbolj očitne, če podrobno primerjamo obe vrsti opisa leme: slovarskega in takega, ki je nastal na podlagi korpusne analize podatkov. Praviloma se – sledeč primarnim zadregam sintaktikov – v takšni analizi (model **a.**) največ pozornosti posveča glagolu z njegovimi formalnimi in semantičnimi značilnostmi, skoraj nič pa samostalnikom, največji med besednovrstnimi kategorijami, ki nujno potrebuje globljo preučitev. Kompromisne obravnave v smislu pozornosti je deležen pridevnik, ki se nahaja nekje med obema poloma.

2 Tradicionalni pristop in kritični pogledi nanj

Poglejmo si najprej primer – opis češkega večpomenskega pridevnika *měkký* (v slovenščini *mehek*), kjer se tradicionalni slovarji (SSČ¹ in SSJČ²) ter korpusno gradivo precej razlikujejo. Pri njegovi obdelavi smo zabeležili nekatere osnovne postopke. Slovarska podoba pridevnika je dokaj skromna, na prvi pogled preprosta in brez posebnosti:

1. *poddávající se, málo odolávající tlaku* ('ki popusti ali se vda pod pritiskom')
2. *vzbuzující (na pohled n. na poslech) dojem jemnosti* ('ki zbuja vtis prefinjenosti, mehkode (za oko ali uho)')
3. *podléhající snadno citu, citlivý, soucitný, povolný* ('ki podleže čustvom, občutljiv, sočuten, popustljiv')

Pri hitrem pregledu po naši oceni zadostne količine podatkov iz reprezentativnega korpusa smo pridobili veliko število konkordanc z razširjenim kontekstom (3549 pojavitev v stomilijonskem korpusu *SYN2000*), ki so se glede na zgoraj omenjene slovarske rešitve izkazale za precej drugačen vir podatkov. Prvi vtis je, da je s slovarskimi definicijami nekaj hudo narobe. Te namreč le delno beležijo podatke, ki jih izkazuje korpus, uporabljajo problematičen metajezik (npr. sinonime), razbijajo pomensko kontinuiteto na nenavaden, celo napačen način, zlasti tako, da zanemarjajo številne analitične kriterije, ki se ponujajo v korpusnih podatkih. Naj na kratko pokažemo samo nekatere. Korpusne podatke bomo za hip pustili ob strani in si najprej ogledali opise, ki so vzeti iz slovarjev in ponazarjajo tri (slovarske) pomene. Tu se pojavijo številni pomisleki, npr.:

1 *Tlak* ('pritisk', definicija 1). Vprašanja, ki si jih moramo na tem mestu zastaviti, so: Ali je mišljen fizični ali psihološki (abstraktni) pritisk? Nadalje, ali se tudi *měkká voda* (mehka voda) vda pritisku? (Najbrž ne.) Kaj pa *měkká norma* (ohlapno pravilo)? (Se ne prilega definiciji.) Če sledimo definiciji 1, ali iz nje izhaja, da je mehek predmet lahko zmečkan, prerezan, razžagan ali raztrgan? (Vsaj za zadnje v običajnih okoliščinah velja, da ne.)

2 *Jemnost* ('krhkost, prefinjenost') predpostavlja rabo sopomenk v definiciji 2, kar povzroča problematično krožnost razlage. Pet pomenov besede *jemný* (1 – 'gladke površine', 2 – 'mil/občutljiv', 3 – 'stopnja kvalitete, ki jo dojemamo s čuti', 4 – 'ki je sposoben detajlnega ločevanja', 5 – 'ki je še posebej dober/kvaliteten'), ki jih ponujata slovarja, ne pokriva pomenov kolokacij, kot so *měkké pohyby* (mehki gibi), *měkký hlas* (mehak glas), *měkká stупnice* (molova lestvica), *měkké i* (mehki i, v pravopisni rabi). V nobenem od teh primerov ne moremo uporabiti predlaganega sinonima *jemný*, zato je sklicevanje nanj nekoristno in zavajajoče.

3 *Podléhající citu* itd. ('čustva', definicija 3). Tudi ta definicija se slabo prilega obstoječim kolokacijam, npr. *měkký člověk* (človek mehkega srca, mehak človek), *měkká povaha* (spravljiv/pomirljiv značaj) itd., ki jih je težko opisati na ta način.

4 Nadalje, obstajajo številni primeri, iz korpusa pridobljene kolokacije, ki jih prav tako ni mogoče zajeti z zgornjimi razlagami, npr. *měkký horský vzduch* (mehak gorski

¹ *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost.*

² *Slovník spisovného jazyka českého.*

zrak), *měkká ekonomika* (mehka ekonomija), *měkká koncepce* (mehkek koncept), *měkké dřevo* (mehak les), *měkké lyže* (mehke smuči), *měkká pornografie* (mehka pornografija), *měkká radiace* (mehko sevanje) itd.

3 Nekaj načel analize korpusnih podatkov

Da bi našli pot iz labirinta podatkov, ki se skrivajo za pridevnikom, in da ne bi pri tem kaj pomembnega izpustili, moramo izdelati ter preučiti obsežen in reprezentativen niz konkordanc. Analiza mora temeljiti na dobro izbranih naključnih primerih rabe, katerih število in obseg sta odvisna od vrste in zahtevnosti preučevane leme. V našem primeru je bila analiza, kakršna se zdi ustrezna za številne leme, izvedena v treh korakih, večinoma ročno in ne ravno na preprost način, izhajali pa smo iz tistih lastnosti, ki jih je mogoče najti v *vseh primerih* (pojavitvah 3–5). Pri polnopomenskih (avtosemantičnih) besedah, ki imajo pomen same na sebi, postopek ustreza trem korakom (3, 4 in 5), ki jih bomo omenili v nadaljevanju. Vendar pa je pomembno, da najprej prepoznamo in v prvih dveh korakih (1 in 2) izločimo vse primere, ki bi lahko sicer ustvarili probleme na več ravneh analize. To so:

3.1 Idiomi in frazemi. Ne da bi se spuščali v podrobnosti, je mogoče take primere identificirati na podlagi (paradigmatskih ali sintagmatskih) anomalij, ki so lahko semantične ali formalne narave. Med našimi primeri jih samo nekaj ustreza tem merilom, npr. *mít měkké srdce* ('imeti mehko srce'), *být měkký na někoho* ('biti mehak do koga'). Sicer spadajo v ta razdelek vsi ustaljeni frazemi (stereotipne besedne zveze), vključno s stavčnimi rekli, pregovori itd., čeprav zanje tokrat nismo našli ustreznega primera.

3.2 Večbesedne leksikalne enote. Če pustimo ob strani specifične terminološke pomene (enobesednih) lem, značilnih za samostalnike, ki spadajo v to kategorijo, je pomen našega pridevnika omejen zgolj na večbesedne terminološke izraze, npr. *měkká voda* (mehka voda), *měkká droga* (mehka droga), *měkká radiace* (mehko sevanje), *měkká pornografie* (mehka pornografija), *měkký konec rádky* (mehki prelom (vrstice)) itd.

Od tu dalje se glavnina analize osredotoča na naslednje tri korake (3.3–3.5).

3.3 Določitev funkcije. Izkaže se, da je od treh pridevniških funkcij, namreč (a) samo v atributivni rabi, (b) samo v predikativni rabi in (c) v obeh (večina primerov), za rabo našega pridevnika relevantna samo zadnja, zato ni potrebe po posebnem funkcijskem opisu pridevnika. Drugi pridevniki pa bodo morda funkcijsko bolj specifični.

3.4 Semiotična razvrstitev. Ta je v veliki meri odvisna od besedne vrste, je pa v osnovi pragmatična in ustreza potrebam uporabnika. V našem primeru se zdi

dovolj, če razdelimo vse samostalnike, ki jih opredeljuje pridevnik *měkký*, v pet širših kategorij glede na tip denotata, ki ga izraža samostalnik, in sicer:

- (a) *človek (humanus, H)*, *obchodník (byl) měkký*,
- (b) *žival (animalis, An)*, *krávy jsou měkké*,
- (c) *(konkretní) predmet ali konkretno (res concreta, K)*, *řízek (byl) měkký*,
- (d) *(abstraktní) predmet ali abstraktno (res abstracta, A)*, *měkká atmosféra* in
- (e) *kraj (locus, L)*.³

V nekaterih primerih je smiselno oblikovati še dodatno kategorijo:

- (f) *metaforična raba (M)*, *měkká politika*.⁴

To kategorijo bomo predstavili in se do nje opredelili v nadaljevanju (gl. točko 3.8). Pridevnik *měkký*, ki ga preučujemo, spada predvsem v skupini (c) in (d).

Šele sedaj je mogoče znotraj teh kategorij iskati druge označevalce in lastnosti, ki so zelo pomembni, a se ne zdijo splošni in obče prisotni.

3.5 Formalni označevalci vključujejo vse tisto, kar relevantnega sporoča oblika. Zaželen, vendar težko dosegljiv cilj je, da v korakih, ki sledijo, postopamo kolikor je mogoče avtomatsko. Formalni vidiki segajo od (a) **vezljivosti**, ki je najočitnejša pri glagolih, vendar ni omejena samo nanje, preko (b) **posebne pozicije ali formalne rabe** do (c) **posebnega pogostega tipa kolokacije**.

Edini primer vezljivosti, ki ga najdemo v našem primeru, je omejen na zgoraj navedeni idiom. Postpozicijska raba pridevnika *měkký* ni izpričana (čeprav se nekateri drugi pridevniki pojavljajo v tem položaju), prav tako ni posebne rabe nikalne oblike ipd. Kljub temu je nekaj pogostih in očitnih pojavitev besede *měkký* v kolokaciji z *být* (biti), kar je potrebno evidentirati.

Pri vsaki analizi morata biti upoštevana vsaj še dva sistemska kriterija, to sta paradigmatška zasedba v kolokacijah leksikalne enote in njena pogostnost.

3.6 Paradigmatška zasedba v kolokacijski paradigmi. S tem imamo v mislih celoten razpon običajnih kolokacij, razen idiomov in terminoloških izrazov, ki so sicer lahko zelo blizu kolokacijam. Vredno je poudariti, da ne gre za paradoks, če vidimo niz kolokacij, ki je sintagmatska lastnost, kot **kolokacijsko paradigmo**. Tega do sedaj slovarji niso upoštevali in tudi danes še ne upoštevajo, ker pa gre za vitalno informacijo o edini možni rabi besede v sobesedilu, je lahko omemba takega podatka ključnega pomena. Iz praktičnih razlogov še zlasti tam, kjer imamo opraviti z omejeno kolokacijsko zasedbo (paradigmo), ki je izrazito omejena zgolj na nekaj članov (zaprta paradigma). V našem primeru sicer nismo

³ (a) trgovec je bil mehak ('popustljiv'), (b) krave so mehke, (c) zrezek je bil mehok, (d) mehka atmosfera.

⁴ (f) mehka politika.

identificirali nobene omejene kolokacijske zasedbe, ne za pridevnik v celoti ne za katerega od njegovih pomenov (tudi ne po izločitvi idiomov in terminov, gl. zgoraj), vendar pa je to mogoče zlahka pokazati na primeru druge besede, kot je na primer češki prislov *dokořán*, ki ga slovarji prevajajo kot 'popolnoma, v celoti'. Dejstvo je namreč, da se beseda sopojevja s samo šestimi besedami (*otevřít, být, nechat, zůstat; okno, dveře*, tj. odpreti, biti, pustiti, ostati; okno, vrata)⁵. Zato je pomembneje, da v slovarju navedemo teh šest sopojevnic, kot da za vsako ceno skušamo določiti pomen, ki je dokaj izmuzljiv (v nekaterih primerih ustreza angleškemu *ajar* 'priprt'). Če zaradi tega, ker želimo najti pomen, posplošujemo na osnovi le šestih sopojevnic, je to jezikoslovno sporno: prav mogoče je, da v tem primeru ni *zadostne analogije*. *Zadostna analogija* je namreč predpogoj za kakršnokoli sodbo o vrsti pomena.

3.7 Pogostnost. Pomembnost te informacije, ki je tako dobro dokumentirana v korpusu, do katerega uporabnik še do nedavnega ni imel dostopa, je praktično neprecenljiva. Informacija o pogostnosti je uporabna na več načinov, nenazadnje nam pove, kateri pomen naj bo v slovarju zabeležen kot prvi ipd.

Potrebni sta še dve opombi splošne narave, ki dopolnjujeta na prejšnjih (in drugih) alinejah zasnovano analizo, in sta bistvenega pomena.

3.8 Paradigmatsko-sintagmatsko. Čeprav dober korpus lahko in tudi dejansko ponuja več tipov podatkov, je povsem mogoče, da bo uporaba le-teh dokaj subjektivna, odvisno od tipa slovarja. Očitno je, da morajo novi, korpusno zasnovani slovarji poskušati popraviti neravnovesja v podajanju informacij, ki so prevladovala do sedaj. Zelo na splošno lahko rečemo, da so se slovarji večinoma osredotočali zgolj na **paradigmatski** vidik s poudarkom na različnih oblikah razvrščanja in na zapolnjevanju besednih kategorij, ki so jih določili leksikografi.

S sodobnimi korpusi je prvič na voljo tudi veliko **sintagmatskih** podatkov, ki dajejo ključne informacije o rabi besed v avtentičnih besedilih. V leksikografiji to pomeni zlasti dve stvari, namreč **vezljivost** in **kolokacije**. Kljub temu da je formalno vezljivost (kot so zahtevane sklonske oblike za posameznimi predlogi) lahko prepoznati (večina angleških in drugih slovarjev bi se tu lahko bolje odrezala) in da jo je treba določiti pri vseh besednih vrstah (z izjemo medmetov), ne le pri glagolih, ostajajo problem kolokacije. Ne toliko zaradi zahtevne teoretske opredelitve, kot zaradi njihovega praktičnega izbora iz obsežnih korpusnih podatkov.

Eden izmed problemov korpusnih podatkov, ki izvira iz njihove obsežnosti, je, da smo se zaradi obstoječih meril povezovalnosti (logaritem verjetnosti, angl. *log-likelihood* ali funkcija vzajemne vrednosti, angl. *mutual information*, MI) prisiljeni ukvarjati zgolj s tem, kar je tipično, pri čemer nimamo nobenih

⁵ Glede na leksikalni profil besede *stežaj*, ki ga je mogoče izdelati s programom Besednih skic, je situacija s tipičnimi kolokatorji v slovenščini zelo podobna češki, le da se beseda *stežaj* vedno povezuje tudi s predlogom *na*: *odpreti, odpirati, biti, imeti, okna, vrata*. (Op. ur.)

podatkov o marginalnem, nepogostem, morda celo netipičnem, kar pa bi večji slovar v nekaterih primerih moral zabeležiti. Verjetno tudi ni rešitev, če gledamo na te marginalne rabe (kolokacije) kot na neskončen niz izjemnih ali prenesenih rab. Namesto tega bi morali razmišljati o potencialnih novih rabah teh osamljenih primerov, ki bi jih bilo treba preveriti še v drugih slovarjih/virih, saj se bo po vsej verjetnosti izkazalo, da ne gre za osamljene ali prenesene rabe, temveč za nove tipe standardnega pomena.

3.9 Na koncu še nekaj o **pragmatični rabi**, ki jo je potrebno prepoznati in določiti poseben pristop za njeno pomensko obravnavo (kakšen učinek ima nekaj na bralca/poslušalca in pod kakšnimi pogoji). Poglavitna lastnost je tu **vrednotenjska raba**, ki ima pogosto negativno vrednost.

4 Leksikalni profil pridevnika *měkký*

Rezultat analize, ki temelji na točkah, opisanih in na kratko razloženih zgoraj, je glede na profil leksema *měkký*, s katerim smo začeli (Čermák 2007), precej drugačen. Nov profil bo podrobneje prikazan v nadaljevanju (ob drugačnih poudarkih bi bil lahko oblikovan tudi drugače). Celo najboljši slovarji se med seboj razlikujejo v obdelavi leksemov, čeprav jih do danes zelo malo temelji na korpusnih podatkih. Jasno je, da mora biti tak profil, če ga želimo prenesti v slovar, ustrezno prilagojen slovarskemu opisu, obenem pa mora izkazovati vse podrobnosti, ki smo jih zabeležili zgoraj, in ostati jasen za uporabnika (kar kaže na nujnost omejevanja *metajezikovnega izrazja*). Očitno je, da pri tem izstopa predvsem sintagmatski vidik (v vseh podpomenih kot npr. **(a)**, **(b)** itd.). Vzorec analiziranih podatkov smo podali v prilogah.

1 SPOSOBNOST in UČINEK konkretnega, ki sta fizična za agensa (živo): *ki ga je pod vplivom pritiska ali sile mogoče oblikovati, prerezati, prežagati ali prepogniti; upogljiv in vzdržljiv*

- (a) snov, material, izdelek: *gladke površine, prijeten na otip*
- (b) predmet, izdelek: *okrogel, brez ostrih robov*
- (c) sadje itd.: *zelo zrel*
- (d) obrok: *pripravljen, kuhan in nared za zaužitje*

2 UČINEK konkretnega/abstraktnega, ki je fizičen, zlasti akustičen, vizualen in taktilen za prejemnika (ne/živo): *s prijetnim, blagim učinkom, v nasprotju z ostrim in zelo izrazitim*

- (a) glas, zvok: *tih in prefinjen*
- (b) dež itd.: *ne močan, rahel*
- (c) stik, padec, udarec: *ne agresiven ali ne intenziven*
- (d) soglasnik: *izgovorjen kot frikativa*

3 UČINEK abstraktnega, ki je psihološki za prejemnika (živo): *biti naklonjen, razumevajoč, dobronameran ali celo sočuten, včasih prekomerno*

- (a) besede, jezik: *ne oster ali jezen, spravljiv*

- (b) človek v svojem vedênju ali izrazu: *spraven v politiki ali neodločen*
- (c) norma, pravosodna odločitev: *ne strog, nenačelen ali nekonsistenten*

4 UČINEK konkretnega/abstraktnega, ki se (od tistega v 1–3) razlikuje v odnosu do prejemnika (živo):

- (a) pijača ali druga substanca: *z blagim učinkom*
- (b) trg, denarna enota, blago: *ki izgublja vrednost*
- (c) voda: brez mineralov: *neprimeren na primer za britje*
- (d) mamilo: *ki ne zasvoji*
- (e) sevanje: *s šibko prodornostjo*
- (f) pornografija: *dokaj posredna, ne eksplicitno erotična*

Z dodatnimi kriteriji bi bilo seveda mogoče celotno pomensko sliko še podrobneje razdelati, na primer z ločevanjem primerov, kjer konkretno in abstraktno sovpadе, vendar je odločitev odvisna od stopnje razdrobljenosti, ki jo želi leksikograf doseči. Razumljivo je, da bolj podroben kot je opis, manj pregleden in urejen postane za uporabnika. Četrta večja kategorija, ki je komplementarna prvim trem in ki pokriva preostale, običajno manj pogoste kategorije pomena in rabe, je pogosto terminološka in metaforična.

II. DEL – Zapiski o posameznih fazah in vrstah leksikografskega dela

5 Splošna in teoretična vprašanja

Če se deloma navežemo na predhodni del, ki je bil bolj praktične narave, bomo v nadaljevanju navedli nekatere splošne ugotovitve ter primere sprejete ali običajne prakse, ki bodo predstavljali neke vrste kontrast k že omenjenim točkam. Teoretično obarvani in navadno dokaj kratki zapisi, ki sledijo, ne želijo biti sistematski in celovit pregled problemov, s katerimi se srečujejo leksikografi (gl. npr. Atkins in Rundell; Hartmann itd.).

5.1 Osnovni viri: Korpus

Čeprav je dober in uravnotežen korpus danes osnova za izdelavo slovarja, bo verjetno kljub vsemu potrebno preučiti številne dodatne vire (omenjeni so v **5.2**), bodisi zato, ker potrebujemo dodatne informacije, ali ker potrebujemo potrditev korpusnih podatkov.

5.1.1 Seznam besed/lem ter podatki o pogostnosti

- Frekvenčni seznam je zelo dobrodošel, med drugim tudi za določanje velikosti geselskega članka (obsežen, srednji, majhen itd.).
- Seznam mora vsebovati tudi vse v korpusu najdene variante, ki so urejene po pogostnosti.
- Določeno vrsto podatka o frekvenci bi morale imeti vse leme.
- Vključeni morajo biti vsi člani zaprtih nizov (npr. imena barv).

5.1.2 Izbor virov za analizo

- Če je le mogoče, se je treba izogniti zgolj enemu tipu besedila, še toliko bolj enemu samemu viru. Jasno je, da bi bila slika obravnavanega leksema v takem primeru izkrivljena.

5.1.3 Konkordance

- Obvladljiv konkordančni niz naj bo omejen, pri tem je v pomoč urejanje po kriterijih, zlasti pri iskanju formalnih označevalcev vezljivosti, kolokacij itd.
- Izbor: naključni (*random*) primeri so potrebni, če je podatkov preveč.
- Filtriranje podatkov, v primeru da ga korpusni pregledovalnik omogoča, pomaga pri nadaljnji izbiri.
- Statistika lahko nudi dodatno pomoč pri odločanju, zlasti ko gre za kolokacije.

5.1.4 Dodatni pristopi

Na voljo so še nekatera druga orodja, npr. *Word Sketches* itd., čeprav ta ne bodo v pomoč pri odločanju o tem, kaj je v jeziku tipično in kaj obrobno. Zlasti periferni pojavi tu niso ustrezno obravnavani.

5.2 Dodatni viri

Če korpusni podatki ne zadostujejo, bodo v posameznih primerih potrebni dodatni viri.

- Posebej izbrani odlomki ali celo ankete (to je odvisno zlasti od korpusne sestave besedil).
- Internetu v številnih primerih ni mogoče zaupati, saj izkrivlja podatke in je neuspešen pri iskanju specifičnih leksemov. Najslabše se odreže na področju avtentične govorjene rabe in dialoga.

5.3 Tipi lem (v makrostrukturi)

Ločiti moramo vsaj tri večje tipe lem/iztočnic, kot npr.:

- *Enobesedna lema*: večina iztočnic, ni preferenc glede združevanja v skupine.
- *Večbesedna lema*: idiomi in strokovni izrazi, problemi izbora in prepoznavanja.
- *Tehnična lema*: sklicevanje, predpone itd.

Mogoče si je zamisliti tudi specializirane tipe, npr. glagolske predpone itd.

5.4 Iztočnica in nekatere njene lastnosti (v mikrostrukturah)

V nadaljevanju se bomo posvetili predvsem *enobesednim lemam*.

5.4.1 Oblika

Oblika vključuje številne segmente, katerih obdelava je odvisna od uredniške politike slovarja. Torej samo kratek opomnik:

- **Lema, variante** (opis dejansko zabeleženih oblik, ki pa ne sme biti predpisovalen, saj bi v nasprotnem primeru lahko imeli problem z neskončnostjo izbora).
- **Slovnica** (končnice, sklicevanje na tabele itd.).
- **Izgovorjava** (zgolj diferencialna, nekatere tuje besede itd.).

5.4.2 Stil, register

Slovar mora odražati dejansko rabo (v nasprotju s slogovnimi teorijami, ki so običajno daleč od dejanskega jezika); veljalo bi se izogibati pretiranemu označevanju, čeprav naj bi bile leksikalne enote ustrezno opredeljene. Ustreznost stilnih oznak se običajno zelo hitro spreminja, tako da bi praktično že takoj po izdelavi slovarja morali opraviti njihovo revizijo.

5.4.3 Dodatki (opcijski)

V slovarju večjega obsega se odpira cela vrsta možnosti, ki jim v manjših slovarjih ne namenjamo dovolj veljave in pozornosti. Kot dodatne informacije lahko vključimo:

- *Pogostnost pojavljanja oziroma frekvenco* (v poenostavljeni obliki).
- *Sinonimijo* (ta ne bi smela postati nadomestek za pomensko razlago).
- *Etimologijo*.
- *Posebne uporabniške opombe* (večinoma pragmatične, morda celo zgodovinske, vključno z opombami o distinkcijah med variantami).

5.5 Pomen

Oblikovanje ustreznega pomenskega opisa določene leksikalne enote je najpomembnejši cilj vsakega slovarja našega tipa. Ker se na tem mestu ne moremo spuščati v podrobnosti, naj omenim le nekaj načel:

- *Pomen in raba sta neločljivo povezana.*
- *Pomen je mogoče izpeljati zgolj in samo iz avtentičnih in dovolj obsežnih kontekstov rabe.*
- *Definicija pomena mora biti v sebi zaključena, ne sme biti odvisna od zunanjih informacij.*
- *Pomen mora biti izčrpno opisan, tako da ne ustreza nobeni drugi iztočnici, ampak je povsem enkraten.*
- *Pomen, osnovan na dejanskih podatkih, mora veljati za vse pomembne pojavitve iztočnice.*

5.5.1 Vrste pomena

Razlikovati je treba med pomenom (a) terminološke enote (gl. 5.3.2, 6) in (b) standardnega leksema, oboje pa je treba nadalje ločiti od (c) pragmatike (kot je npr. vrednotenjska funkcija).

5.5.2 Definijska razlaga

Razen sinclairovskega tipa razlage (razlage tipa Cobuild) je večina pristopov v osnovi različica standardnega, mainstreamovskega tipa razlag. Sledi nekaj izstopajočih načel:

- *Osnovni, klasični pristop temelji na dihotomiji Genus proximum + differentia specifica*, seveda kjer je to mogoče.
- *Ostenzivna, deiktična razlaga je koristna (če je le mogoča)*.
- *Nanašalna razlaga velja za tvorbeno gesla, vendar je ni vedno mogoče avtomatično uporabiti ali dodati*. Pogosto je vir napačnih podatkov, kajti izpeljanke dokaj redko v celoti odražajo pomen osnovne oblike.
- *Pogosto je koristno navajanje tipičnega sorodnega samostalnika (pri pridevnikih) ali tip osebka (pri glagolih) itd.* To je neposredno povezano s kolokacijami in drugimi sintagmatskimi podatki.
- *Funkcija (slovničnih besed itd.) ni pomen, prav tako tudi ne more biti opisana v povezavi s sorodnimi leksemi (na primer s kolokacijami itd.)*.
- *Ker funkcija temelji na izbrani teoriji (npr. vezniki in členki na teoriji o skladnji in pragmatiki), mora biti teorija vnaprej pojasnjena, vsaj z omembo izbranega teoretskega okvirja*.

5.5.3 Polisemija

Polisemija, ki je prisotna pri vseh pogostih leksemih posameznega jezika, je že po tradiciji tista, ki leksikografom povzroča glavobol, konsenza o tem, kako jo obravnavati, pa še vedno ni (gl. predloge, podane na osnovi analize pridevnika *měkký*). Torej moramo v nadaljevanju podati vsaj osnovne splošne poudarke:

- *Pomenska delitev v korpusu izpričane rabe se mora povezovati z obliko, če je le mogoče* (skladenjska raba, vezljivost, kolokabilnost).
- *Potrebno je ločevati med splošnim jezikom in rabo na eni ter terminološkim in frazeološkim pomenom na drugi strani*.

5.5.4 Druge semantične značilnosti

Te lahko večinoma (toda ne vedno) vidimo kot komplementarne, vključno s **sinonimi**, **izrazi nasprotja** (ne zgolj preprosti antonimi), **hipernimi** (ne nujno le neposredni).

5.6 Načela pomenske razlage

Izpostavimo lahko vrsto specifičnih načel, ki zadevajo opis pomena. Čeprav se zdijo na prvi pogled običajna, jih je treba na tem mestu vsekakor navesti. Premisliti velja vsaj naslednje:

- *Neznano (in redko) je razloženo z znanim (in pogostim)*: definijski metajezik (Longmanov metajezik: 3000 besed) je prednost, vendar tovrstni jezik še ni bil preizkušen na nobenem velikem slovarju.
- *Kontekst in raba sta osnovna kriterija*.
- *Standardni obseg konteksta ni določen, saj je odvisen od narave leksema*.

- *Definicijski opis bi moral oblikovno ustrezati relevantni besedni vrsti na način, ki omogoča konkretno nadomestitev v besedilu (avtosemantične/polnopomenske besede). Tu je kot test pogosto predlagano ugotavljanje zamenljivosti (med razlago in lemo) v besedilu. Parafraza v definicijskem opisu mora biti v vsakem primeru nedvoumna. Mogoče je uporabiti alternativno: Cobuildov tip stavčne razlage itd.*
- *Definicijski opis ne sme biti v nobenem pogledu krožne narave (v razlagah naj ne bo sinonimov).*
- *Uporabiti protipomenke, če obstajajo.*
- *Vsi primeri rabe morajo ustrezati danim opisom.*
- *Specifičen, osamljen pomen ne obstaja: rešitev je bodisi, da najdemo več primerov rabe in pomen razglasimo za standardnega, ali da zvezo razglasimo za idiom.*
- *V definicijo je treba spraviti čim več informacij. Izogibamo se prenesenim pomenom, morda s pristopom dvoplastnega opisa (osnovni pomen + sekundarni pomeni), razmislimo pa tudi o možnosti (poenostavljenega) strokovnega opisa terminov namesto standardnega (sol).*
- *Potrebno je upoštevati kolokacijske omejitve: če se lema sopojavlja zgolj s strogo omejenim nizom kolokatorjev, morajo biti ti eksplicitno navedeni oziroma niz opredeljen kot skupina ustaljenih kolokacij (idiomov).*
- *(Oblikoslovne) oblike imajo pogosto poseben pomen, ki ga ni mogoče pripisati celotnemu pomenu, zato zahtevajo posebno obdelavo.*
- *Osamljeni primeri, zlasti primeri metaforične rabe, naj bodo skrbno izbrani, če bodo vključeni v slovar, še posebej glede na to, ali kažejo možnosti (bodoče) razširitve tistih (standardnih) pomenov, ki so že zabeleženi, torej kot pokazatelj potencialnosti v jeziku.*

6 Idiomi in strokovno izrazje (eno- in večbesedni leksemi)

Ker gre za drugačen in precej zapleten tip leksemov (gl. npr. Čermák 2007), naj tu navedemo v skrajšani obliki samo nekatere osnovne principe.

- *Enote tega tipa naj bodo ločene od oštevilčenih pomenov in naj bodo deležne posebne obravnave, vključno z opredelitvijo njihove pragmatične funkcije.*

6.1 Idiomi morajo biti opremljeni z ustreznim opisom njihove rabe, uporabnikov ter okoliščin, v katerih so uporabljeni.

- *Vsaj nekateri idiomi/frazemi so lahko samostojne iztočnice.*
- *Številni idiomi so pragmatični, zlasti v vrednotenjskem smislu, to informacijo pa je potrebno eksplicitno navesti.*
- *Problem razvrščanja po abecedi naj bo rešen na preprost in zanesljiv način (besedne vrste: najprej samostalnik, potem pridevnik, nato glagol itd.).*

6.2 Strokovno izrazje je kot najboljše del vsakega naravnega jezika (vključno s številnimi večbesednimi enotami) tisti segment, pri katerem morajo sodelovati strokovnjaki, tudi pri odločitvah o vključevanju.

- *V številnih primerih je potrebno izraz opremiti z enciklopedično in leksikografsko razlago, slednja bo verjetno krajša.*
- *Trdnih kriterijev za izbor strokovnega izrazja ni (strokovnjaki + korpusni podatki o pogostnosti).*
- *Morda je vredno razmisliti še o ločevanju med terminološko in splošno rabo lem (sol, NaCl vs. leksikografski opis).*

Za konec še nekaj kratkih, praktičnih razmislekov, ki lahko pridejo prav v celotnem procesu izdelovanja slovarjev.

7 Tehnični vidiki

Tehničnih vidikov v celotnem postopku slovarske izdelave je zelo veliko, naj tu omenimo le dva:

- *Preliminarna zbirka podatkov* je lahko koristna. Če imamo na voljo ustrezno jezikoslovno označeno zbirko, lahko prihranimo čas pri izdelavi slovarja, slaba stran pa je ta, da najverjetneje ne bo vključevala novih podatkov, ki bi jih sicer pokazal nenehno rastoči korpus.
- *Koristna orodja*. Ta vključujejo že pripravljene geselske vzorce, t. i. *predloge* (za podatke, ki jih je mogoče razdeliti v homogene skupine), ter navodila za izdelavo, t. i. *style guide* (opis posameznih korakov v postopku izdelave).

7.1 Priprave

Ko je pripravljen seznam iztočnic, je priporočljivo:

- *razdeliti iztočnice v homogene skupine in tipe, npr. po besednih vrstah in njihovih podkategorijah*: to zagotavlja homogenost obdelave gesel.

Ker pa vseh besed ni mogoče zlahka razvrščati na ta način, je smiselno:

- *poskusno sestaviti geselski članek povprečne in srednje velikosti*: to je dragocena izkušnja in osnova za oblikovanje delovnih načel; prvi podatki o geslu povprečne velikosti so običajno osnova za nadaljnje načrtovanje (čeprav so smernice vsakega načrta le redko v celoti upoštevane).

7.2 Nadaljnji koraki

Koristno je, če pred začetkom izdelave večjih segmentov slovarja homogeniziramo podatke, kolikor je le mogoče. Med drugim to pomeni:

- *Izbor in izločitev idiomov in drugih večbesednih enot za posebno, kasnejšo obdelavo* (gl. 3.1–3.2).
- *Izbor pragmatičnih besed*, tj. tistih, ki vsebujejo družbeno naravnane elemente komunikacije in odgovarjajo na osnovno vprašanje »Kako deluje raba določene besede na ljudi?«. Take besede potrebujejo opis, iz katerega je razvidna njihova družbena raba (in zloraba) ter učinek.

- Pri okvirni izdelavi leksikalnih profilov koristi orodje *WordSketches*, toda le za osrednjo rabo besed.

7.3 Tehnike

- *Statistične vrednosti medsebojne povezovalnosti kažejo pogoste kombinacije besed in njihove tipe*, npr. vrednost MI itd., ki se uporablja v konkordancah tako za osrednje kot periferne podatke; ponekod so v pomoč celo preprosti bi- ali trigrami. Po drugi strani nobena statistična vrednost ne more zajeti vseh kolokacij, ki bi bile lahko slovarsko zanimive.
- *Kolokacije imajo različno stopnjo pogostosti*: od najbolj tipičnih do redkih in netipičnih (treba je oblikovati lastno strategijo o tem, kako podrobna bo obdelava).

7.4 Kontrolni mehanizmi

Potrebni so določeni samodejni kontrolni mehanizmi, zato

- *se je potrebno prepričati, da je isti tip iztočnice obdelan povsod na enak način (za vse predstavnike iste skupine) itd.*
- morajo biti *formalni mehanizmi* (raba ločil, presledkov itd.), sklicevalne tehnike itd. medsebojno usklajeni.

8 Odprta vprašanja

Številna vprašanja so odvisna od uporabljenih postopkov, zato naj tu omenimo le:

- *vzdrževanje povezav z (odprtim) korpusom*,
- odločitve o tem, kje potegniti *ločnico med kolokacijami, ki jih beležimo, in tistimi, ki jih bomo izpustili*.
- podatke o narečnih rabah itd.

Prevedla Mojca Šorli
mojca.sorli@trojina.si

Literatura

Atkins B. T., Sue, in Rundell, Michael, 2008: *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford.

Čermák, František, 1994: Czech Idiom Dictionary. Martin, W., Meijs, W. et al. (ur.): *Euralex 1994 Proceedings*. Amsterdam: Euralex. 426–431.

Čermák, František, 1994: Idiomatics. Luelsdorff, P. A. (ur.): *The Prague School of Structural and Functional Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 185–195.

Čermák, František, in Blatná, Renata (ur.), 1995: *Manuál lexikografie*. Praha: H&H.

Čermák, František, 1995: Komputačni lexikografie. Čermák, František, in Blatná, Renata (ur.): *Manuál lexikografie*. Praha: H&H. 50–71.

Čermák, František, 1995: Paradigmatika a syntagmatika slovníku: možnosti a výhledy. Čermák, František, in Blatná, Renata (ur.): *Manuál lexikografie*. Praha: H&H. 90–115.

Čermák, František, 1997: Jazykový korpus: Prostředek a zdroj poznání. Čermák, František, Klímová, Jana, in Petkevič, Vladimír (ur.), 2000: *Studie z korpusové lingvistiky*. Praga: Univerzita Karlova (Acta Universitatis Carolinae (Philologica 3–4)). 15–37.

Čermák, František, 2002: *Slovník a korpus*. *vulgo.org*, 4. 7. 2002. <<http://www.vulgo.org>>. (Dostop: 3. 9. 2009.)

Čermák, František, in Klégr, Aleš, 2002: Minulost, přítomnost a budoucnost česko-anglických slovníků. *Slovo a slovesnost* 63. 41–48.

Čermák, František, 2003: Source Materials for Dictionaries. Sterkenburg, Piet van (ur.): *A Practical Guide to Lexicography*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 18–25.

Čermák, František, 2003: The Czech National Corpus Project and Lexicography. Murata, Minoru, Yamada, Shigeru, in Tono, Yukio (ur.), 2003: *Dictionaries and Language Learning: How Can Dictionaries Help Human & Machine Learning? Proceedings of Asialex '03*. Tokyo: The Asian Association for Lexicography. 74–80.

Čermák, František, in Křen, Michal, 2005: Large Corpora, Lexical Frequencies and Coverage of Texts.. Danielsson, P., in Wagenmakers, M. (ur.): *Proceedings of Corpus Linguistics 2005* (Birmingham, 14–17 julij). *The Corpus Linguistics Conference Series* 1/1. <<http://www.corpus.bham.ac.uk/PCLC>>. (Dostop 3. 9. 2009.)

Čermák, František, 2006: Polysémie a kolokace: případ adjektiva měkký. Čermák, František, in Šulc, Michal (ur.): *Studie z korpusové lingvistiky 2: Kolokace*. Praga: Nakladatelství Lidové noviny. 56–93.

Čermák, František, 2007: *Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Czech and General Phraseology*. Praga: Karolinum.

Čermák, František, 2008: Karel Čapek a jeho slovník: poznámky o korpusovém projektu. Kuklík, Jan, in Hasil, Jiří (ur.): *Přednášky z 51. běhu Letní školy slovanských studií*. Praga: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. 37–60.

Hartmann, R. R. K., in James, G., 1998: *Dictionary of Lexicography*. London, New York: Routledge.

SČFI: *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Čermák, František, Hronek, Jiří, in Machač, Jaroslav (ur.): *Přirovnání* 1984, *Výrazy neslovesné* 1988, *Výrazy slovesné* 1994. Praga: Academia. *Výrazy větné* 2008. Praga: Leda.

SSČ: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Filipce, Josef, Daneš, František, Machač, Jaroslav, in Mejstřík, Vladimír (ur.), 1994² Praga: Academia.

SSJČ: *Slovník spisovného jazyka českého*. 1960–1971. Praga: NČSAV/Academia.

Priloga 1: Leksikální profil privedníka *měkký* v češtině

1-SCHOPNOST a ÚČINEK konkrétna fyzický pro agenta (živ): *pod vlivem tlaku n. síly snadný tvarovat, krájet, řezat*

či skládat, pružný, elastický a neodolný

a-hmota, materiál, výrobek: *s hladkým povrchem a příjemný na dotek*

b-předmět, výrobek: *zaoblený, ne hranatý*

c-ovoce ap.: *velmi zralý*

d-jídlo: *uvařený, připravený k jídlu*

2-ÚČINEK konkrétna/abstrakta fyzický, zvl. akustický, vizuální a hmatový, na receptora (ne/živ): *mající příjemnou*

vlastnost zahrnující spíše jemný účinek či kontrast než ostrost,

vyhraněnost

a-hlas, zvuk: *tichý a jemný*

b-děšť ap.: *ne silný ani prudký*

c-kontakt, pád, úder: *neprudký*

d-konsonant: *vyslovovaný jako frikativa, třený*

3-ÚČINEK abstrakta psychický na receptora (živ): *sympatický, shovívavý a soucitný, někdy přehnaně*

a-slova, jazyk: *ne příkrý ani rozložený, smířlivý*

b-člověk v jednání/projevu: *smířlivý v politice n. nerozhodný, neprůrazný*

c-norma, rozsudek: *neprísrný, nezásadový*

4-ÚČINEK konkrétna/abstrakta jiný na receptora (živ)

a-nápoj a jiná látka: *působící slabou měrou*

b-trh, měna, zboží: *klesající na hodnotě*

c-voda: *bez minerálů (a nevhodná mj. na holení)*

d-droga: *nenávyková*

e-radiace: *málo pronikavá*

f-pornografie: *spíš náznakově, neexplicitně erotický*

Priloga 2: Konkordanci ní za lemo *měkký*, rozdelen v pomenske skupine (označen)**Konkretno**

14: košili . „Tenkrát jsem spal taky na <i>slámě</i> , jenže byla <měkkí>. Tahle tlačí a píchá. Chtělo by to postavit sem	K
15: Jak jistě víte z teorie i praxe , jsou <i>dřeva</i> tvrdá a <měkká> . TVRDÁ mají hustá vlákna , a proto se hůře zpracovávají	K
18: zastavilo ; lidský řev , kolo se přehouplo přes <i>cosí</i> <měkkého> , a Prokop se probudil . Nahmatal , že má horečku	K
19: trochu mastné , a na to hořstýnský řízek právě dost <měkký> , aby lahodil patru , s dozlatova opečenými brambůrký	K
20: nechumelilo , s hmyzím <i>soustem</i> přesně tak velkým a <měkkým> , aby zachutnalo jeho ochmýřené , rozfřesené rodnice	K
21: se zdá , kulíšáci zapomněli pod hradby položit <i>něco</i> <měkkého> , aby měla na co dopadnout . Výsledek byl , že to	K
23: nic nestane . Sádra se nejlépe rozdělává v <i>nádobě</i> <měkké> , buď speciální gumové misce , která je k dostání	K
24: jarním dnu se večer ochladilo , lehce přimrzalo a v <měkkém> , chladném <i>vzduchu</i> bylo cítit závan jara . Cesta od	K
27: přestávce přesune na Žižkov . <i>Terén</i> hřiště U Nisy je zatím <měkkí> , do neděle však pravděpodobně zmrzne . FC Dukla Příbram K	K
29: vzácných . O barevných kovech jen stručně : <i>MOSAZ</i> je <měkká> , dobře se zpracovává , bývá pěkně žlutá a slouží	K
30: pro začátečníky a pro pokročilé . - Coby softcarver <měkká> , dobře ovladatelná , bezproblémová <i>lyže</i> . - Lyže	K
31: vymizí samy . Nehty a vlasy <i>Nehty</i> novorozence jsou <měkké> , dosahují konečků prstů , často je i přesahují .	K
33: tak tvrdě , jak doufala . Slunce svítilo za mraky . <Měkký> , hedvábný <i>děšť</i> padal mezi borovicemi . Přetáhla přes	K
34: až šest kilogramů , které naše hlava váží , totiž <měkké> , hlavně pak vysoké <i>podušky</i> vůbec nepotřebuje . Stačí	K
35: vteřinku zastavil a člověk mohl pozorovat pohyb jeho <měkkých> , jakoby vycpaných <i>lapek</i> , to jak se jistěji přichycoval	K

Abstraktno

- 25: vynalézavě polidšťuje syntezátory a rozeznává jimi zejména <měkkou>, chrámově varhanní *atmosféru*. Svě hudební pohádky A
 28: touto vírou, pak v za jeho drsnou slupkou objevíme i <měkké>, dobré *jádro*, pak vycítíme, že za jeho poničenými A
 37: spojenj jména a osudu nebylo pouhou náhodou, že by jeho <měkké>, jemné, nehmotné *gramotilo* spojenci s jinou A
 41: , jak se ho zmocňuje *cosi* nevýslovně obrovského, <měkkého>, lehkého, průsvitného a přechístého. Jako by se A
 47: hrubá Gradace je charakterizována stupnicí: velmi <měkká>, měkká, měkčí, normální, tvrdší, tvrdá, velmi (zmitost) A
 48: tzv. alternativních scénářů, nabízejících jakýsi <měkkí>, mírnější, ohleduplnější nebo „, sociálnější „, *postup* A
 51: Vasil Hudák. To, že *ekonomika* byla vlastně příliš <měkká>, nakonec musela přiznat i koalice ve středu večer A
 55: nosným až lyrickým pasážím, které tolik vyhovují jeho <měkkému>, něžnému a civilnímu *projevu*. I nekonečným, herci⁴ A
 56: bird of Paradise? . . . brumendem převzali kluci <měkký>, něžný *chorus*, jako hučení lesa . . . hey - doo A
 57: charakterizována stupnicí: velmi měkká, měkká, <měkkí>, normální, tvrdší, tvrdá, velmi tvrdá Celkové A
 61: chtěl. Co je tvrdé, vzdorné, to se zlomí. Co je <měkké>, poddajné, to se ohne, ale nezlomí. Co tě nezlomí A
 72: , na tři palce od jeho čenichu, a hovořila k němu <měkkým>, sípavým *pokuckáváním*, co chvíli prostřídáným chraplavým A
 81: syna a jako Varvara dala tušit, že její sametové <měkký>, tmavý *mezzosoprán* neztratil nic ze svých kvalit A
 97: Veletržním paláci. Galerie Velryba, jejíž problematicky „, <měkká> „, *koncepce* zahrnuje kvalitativně nevyrovnané projekty A
 101: Došlo i na majitele Objevily se již spekulace, že „, <měkký> „, *postup* ČNB je motivován předvolební atmosférou . A

Človek

- 5: sociální soudržnost. To beru velmi vážně a nemíním být <měkký>. Ale na druhé straně se nemíním vytrhnout z kontextu H
 10: akce spojené s předváděním a přednáškou. Jsem *človek* <měkký>. Pokaždé je mi prodávajícího líto, že se každý navečeří H
 17: jsem si říkal, že letos se na to vykašlu, ale jsem <měkký>. Uvědomujete si, nakolik Lucie ovlivňuje mladé lidi H
 44: Poslouchejte, slečno Meg! Když ste v životě moc <měkká>, lidi vás využívají. To si pamatujte! Když chcete H
 50: v této době mnohými viděn jako *človek* zbožný, ale <měkký>, muž kompromisu. Arcibiskup Beran je přínucen roku H
 68: proto, že si myslím, že *lidé* zkrátka jsou taková. <měkkí>, přizpůsobiví, slabí, a proto chtví, zrádní A
 71: přece musí být škvíra a ona mi jí ucpává. *Pepinka* je <měkká>, sametová, je moje. Cítím její lepavé ruce na H
 88: závoji . . . Prokop měl oči plné slz; cítil se slab a <měkký>, že se až styděl. Před šestou se však vyzbrojil H
 90: idealista Havel a ti jeho kamarádi nebyli tenkrát tak tuze <měkkí>! Kdyby ten Pithart neslyšel trávu růst! Byli bychom H
 92: nespokojena. Nejvíc jí vadilo, že manžel byl „, takový <měkký> „, . Otce popisovala jako autoritativního, rázného H
 135: složitě). Nový hlavní konstruktér Mišin byl však <měkký> a nerozhodný. Projekt L - 1 nedokončil. Cely program H
 172: že může být právě tak bezmocný jako ten nesmělý a <měkký> *človek*, jímž opovrhoval. Žena prohrábla žhavé uhliky H
 238: klubko, maličká. Jsme tvrdé jako kámen a zároveň <měkké> jako dětská bačkora. Copak já vím, proč se to v H
 246: FOTO : ČTK - AP Tvrďý obchodník z Dallasu je v jádru <měkký> KENNEDY BUDE MATKOU V téměř nekonečném televizním H
 289: když umí plést hebké svetry, v politice rozhodně <měkká> není, „, soudí znalci, kteří bedlivě sledují její H
 365: Dokumentační středisko pro lidská práva označuje jako <měkké> skinheady, dohlížely desítky policistů. Do Jeseníků H

Žival

- 69: když se krmiče opije a nepříjde. Některé *krávy* jsou <měkké>, ustí mléko samy, ale většinou musím potahovat An
 75: k hnízdu, v němž seděla vrkající *holubice*, celá <měkká>, šedá, krásná - nádherný vtvor formy, ladnosti An

Metaforična raba

- 7: politikou vůči všem drogám, ani faktickou legalizací *drog* <měkkých>. Jenže právě toto „, tvrdé jádro „, ohrožuje společnost M
 52: dvěma lety byly v centru pozornosti policie *drogy* <měkké>, např. marihuana a hašiš, dnes už veřejnost nešokují M
 85: . Roztomilí. *Oprávil* jsem pak v duchu tvrdý a na <měkké>, uvědomující si je všechny tři. Ivana, Jelfima i M
 96: praxi lze však sotva očekávat, že by Dánové měli „, <měkkí> „, azylovou *politiku* než zbytek EU, protože jejich M
 105: Skies s textem Bradleyho Strattona poslouchačům s „, <měkkíma> „, *ušima* jako by tlumočí stoneovský big beat. Albu M
 141: se opravdu zavřela brána. Za tím *krajem*, který je <měkký> a sladký jako tělo, a na čele hlavy stojí bílý kostelík M
 151: Honza „, Napsala omýtka s tvrdým y a dobili hrad s <měkkým> a zapoměl s ie a dokonce ve slově řýše ypsilon, to M
 182: dlouhá desetiletí odváznou cestu uvolnění prodeji <měkkých> *drog*. Tento experiment přinesl úspěšný model, tvrdili M
 183: Alan McGee dává dohromady album na podporu legalizace <měkkých> *drog*. Účast zatím přislíbili mimo jiné JAMIROQUAI M
 199: závislost na tvrdých drogách, jako je heroin. Přitom <měkké> *drogy* jako marihuana, jsou prý na středních školách M
 200: gumou, provázekem, drátem a podobně. Při vázání <měkkých> *dřev* dejte pozor, aby provázek nebo drát nezanechal M
 267: má ES. Je třeba, abychom si vzájemně porozuměli. <Měkká> křídla evropského Fénixe Marcell von Donat je šéfem M
 376: dominantního odběratele našich výrobků, které se na <měkkém> světovém trhu nemusely příliš starat o kvalitu, M

Strokovno izrazje

- 211: uděláte ostrou špičku. Sklo podložíte plstí nebo <měkkým> dřevem a místo, kde má být díra, namážete terpentýnem T
 217: a nezůstává než pramínky ušlechtilosti nafilmované <měkkými> filtry, domnívá se list a píše o primitivním vydírání T
 235: . Přitom v jeho testu se vyskytovali Přemyslovci s <měkkým> i. Zarážející jsou rovněž gramatické hrubky v dopisech T
 256: Mezi oběma způsoby ukončení řádku je zásadní rozdíl. <Měkký> konec řádku dokáže editor při dalších úpravách textu T
 257: složitější akci, nemůže dojít. Podobně jako tvrdý a <měkký> konec řádku, existuje i tvrdý a měkký konec stránky T
 258: jako tvrdý a měkký konec řádku, existuje i tvrdý a <měkký> konec stránky. Měkký konec stránky vytváří editor T
 259: konec řádku, existuje i tvrdý a měkký konec stránky. <Měkký> konec stránky vytváří editor podle zadané délky stránky T
 261: o : SVĚRAK o šíři čelisti 60 až 80 mm s vložkami z <měkkého> kovu, protože bez něho nemohou pracovat přesně a T
 262: nebo umělých hmot dát na čelisti vložky ve tvaru L z <měkkého> kovu (olova, hliníku), aby se předmět nebo čelisti T
 263: ŽELEZO, jeden jemný na tvrdé kovy, jeden hrubší na <měkké> kovy, tvrdé umělé hmoty a dřevu vanno prozatím nahradí T

Idiomi

- 377: s doňou Manuelou nijak zvlášť nestál , , mám totiž <měkké> srdce , padre . , , Měkké srdce je dobrá věc , synu IF
378: jen doufat , že jste udělala dobře , ale máte příliš <měkké> srdce ! , Vtom lázeňské přivedly tři ženská stvoření IF
379: neostýchají . Ale na druhé straně mi teď došlo , že má <měkké> srdce (vždyť zatajila svou totožnost před dědečkem IF
380: zvlášť nestál , , mám totiž měkké srdce , padre . , , <Měkké> srdce je dobrá věc , synu , ale v případě vaší ženy IF
381: Paula Newmana za roli ve snímku Frajer Luke , mužem s <měkkým> srdcem . Svědčí o tom i jeho vztah k manželce , adoptovaným IF